

Luční společenstva Prahy

DENISA BLAŽKOVÁ

Louky a travní porosty vůbec vznikly a udržují se díky činnosti člověka – víceméně pravidelným sečením, pasením a sklizní travní hmoty. Na území Prahy se zemědělsky hospodařilo a hospodaří hlavně v okrajových částech. Travní plochy ve vnitřním městě jsou součástí sadů a mají charakter trávníků či rekreačních palouků.

Na pestrém rozrůznění travních porostů Prahy má však podíl nejen jejich rozličná funkce a obhospodařování, ale i pestré přírodní podmínky celého území – geologické, klimatické a fyto-geografické poměry. Tak severozápadní cíp Prahy je poznamenán tím, že leží na okraji nejsušší části Čech, proto se tu setkáváme s řadou suchomilných lučních společenstev. Jihozápadní okraj Prahy je výběžkem Českého krasu s vápencovým podkladem, a tedy s půdami bohatými na uhličitany – v loukách je proto řada vápnomilných druhů. Jihovýchodní okraj Prahy ležící na rovinaté Průhonické plošině má naopak už spíše vysočiný charakter – dosud se tu vyskytují porosty ze skupiny bezkolencových luk (*Molinion coerulae* w. KOCH 1926). Ani travní porosty vnitřního města však nejsou bez zajímavosti. Tak na loukách Královské obory (Stromovky) dosud můžeme sledovat vliv sousedící Vltavy, v komplexu Petřína naopak různé porosty svahové.

Celkově možno travní porosty Prahy rozlišit do několika skupin podle jejich druhového složení, a tím i stanovištních podmínek:

1. Rákosinné louky (*Phragmiti-Magnocaricetea* KLIKA 1941)

Druhově chudé porosty většinou s jedním nebo několika málo převládajícími druhy rákosinných trav, či vysokých ostřic. Bývá to rákos obecný (*Phragmites australis*), ostřice štíhlá (*Carex gracilis*), často s ostřicí ostrou (*Carex acutiformis*). Poměrně řídké jsou souvislé porosty lesknice rákosovité (*Phalaris arundinacea*).

Rákosinné louky jsou vázány na mokré až bažinné půdy typu glej až anmoor při březích rybníků a na sníženiny v údolích potoků. Pokud se vyskytovaly v celcích hospodářsky intenzivně využívaných luk nebo v komplexech zástavby, byly již většinou odvodněny. Na druhé straně vznikla velká část dnešních rákosinných porostů – zejména téměř čisté porosty rákosu – až v poslední době z vlhkých, ne však trvale mokrých luk, většinou pcháčového typu. Tento jev lze pozorovat hlavně na plochých údolních dnech pražských potoků, na místech, kde se po léta vlhké louky nekosily a neudržovala se průtočnost potoka a někdejší sítě povrchových stružek (např. Šárecké údolí, Drahaňské údolí aj.).

125. Rákosinné louky v Šáreckém údolí

126. Vysokostébelné porosty ostříc (*Caricetum acutiformis*) na prameništi ve Stodůlkách

Vysokoostřicové louky s ostřicí štíhlou a ostřicí ostrou (*Caricetum gracilis* ALMQUIST 1929, a *Caricetum acutiformis* SAUER 1937) bývají druhově bohatší, k vůdčím ostřicím se pravidelně druží kyprej vrbice (*Lythrum salicaria*), svízel bahenní (*Galium palustre*), přeslička bahenní (*Equisetum palustre*) a jiné bažinné druhy. Na poměrně velkých plochách jsou tyto porosty vyvinuty např. za rybníkem v Dubečce, v údolí Rokytky u Hájků, v pramenné kotlině malého potoka ve Stodůlkách, na Zbraslavi, ale i v nejmokřejších trávnících Stromovky.

Porosty rákosu se prakticky již nikde neobhospodařují, vysokoostřicové porosty – jsou-li ve větších lučních komplexech – se však často ještě kosí. Při velmi často opakované seči (parkové plochy ve Stromovce) ztrácejí vysoké druhy ostřic na vitalitě a šíří se nízké plazivé druhy, hlavně psineček výběžkatý (*Agrostis stolonifera*).

2. Vlhké podmáčené louky (*Molinietalia* W. KOCH 1926)

Druhově bohatší louky rozličného botanického složení, hlavně podle charakteru vodního a živinného režimu. Nejčastějším zástupcem těchto luk na území Prahy jsou pcháčové louky (*Angelico-Cirsietum oleracei* TÜXEN 1937). Charakteristický je výskyt nejen pcháče zelinného (*Cirsium oleraceum*), ale i pcháče šedého (*Cirsium canum*). Z trav se uplatňují zejména lipnice pospolitá (*Poa trivialis*), kostřava luční (*Festuca pratensis*), psárka luční (*Alopecurus pratensis*). V tomto typu luk byly též dříve dosti časté upolínky (*Trollius europeaeus*), např. u Újezda, Šeberova aj.

Pcháčové louky jsou vázány na vlhké půdy typu glej s mírným pohybem podzemní vody, středně až hojně zásobené živinami a bázemi. Kolísání vlhkosti a hladiny podzemní vody během roku je poměrně malé. Pokud je boční pohyb vody intenzivnější a zamokření větší, převládne v porostu skřipina lesní (*Scirpus sylvaticus*), často s hojným blatouchem bahenním (*Caltha palustris*). Vzniká skřipinová louka (*Scirpetum sylvatici* RALSKI 1931). Pokud jsou pcháčové louky sečeny velmi často (v parcích), mizí vysoké druhy bylin a rozmáhají se nízké plazivé druhy, zejména pryskyřník plazivý (*Ranunculus repens*), zběhovce plazivý (*Ajuga reptans*) aj. Pcháčové louky jsou dosud dosti hojně rozšířeny v údolích potoků (Botič, Rokytka s přítoky, Radotínský potok, Šárecké údolí). Skřipinové porosty jsou vzácnější a nikdy nemají větší rozlohu (Botič, Radotínský potok).

Při okrajích potoků a v lemech křovitých porostů, kde nebývají vlhké louky již pravidelně sečeny, vzniká vysokobylinné společenstvo s hojným tužebníkem jilmovým (*Filipendula ulmaria*) a dnes již vzácným kakostem bahenním (*Geranium palustre*) a řadou dalších vysokých bylin. Podíl trav v těchto porostech lesá. Malé plochy těchto vysokobylinných porostů (*Filipendulo-Geranium palustris* W. KOCH 1926) jsou dosud zachovány např. ve Stodůlkách, v Radotínském údolí aj.

Nepatrné rozlohy luk zabírají v Praze i louky psárkové (*Alopecuretum pratensis* EGGLER 1933), ve kterých vedle převládající psárky (*Alopecurus pratensis*) bývá pravidelně přidružena i lipnice pospolitá (*Poa trivialis*), pýr plazivý (*Agropyron repens*), z ostatních bylin šťovík tupolistý (*Rumex obtusifolius*), popenec břečtanolistý (*Glechoma hederifolia*) a bolševník (*Heracleum sphondylium*). Psárkové louky vznikají přirozeně v záplavových zónách toků obohacovaných při vyšších vodních stavech kalovou vodou. Menší porosty jsou dosud v údolí Botiče, Radotínského

127. Pohled do Drahaňského údolí na severu Prahy

potoka, donedávna byly i na dolní Berounce. Uměle vznikají ovšem porosty s převládající psárkou i na jiných stanovištích po přehnojení dusíkatými hnojivy.

Dnes již vzácnou skupinou porostů jsou louky ze skupiny bezkolencového typu (*Molinion coeruleae* w. KOCH 1926), zastoupené na území Prahy zkuřtelným společenstvem totenokostřavové louky (*Sanguisorbo-Festucetum pratensis* BLÁŽKOVÁ 1973).

Charakteristické pro tyto porosty je výskyt druhů: svízel severní (*Galium boreale*), bukvice lékařská (*Betonica officinalis*), srpce barvířská (*Serratula tinctoria*), olešník kmínolistý (*Selinum carvifolia*). Z trav se uplatňuje hlavně kostřava luční (*Festuca pratensis*), kostřava červená (*Festuca rubra*) a medyněk vlnatý (*Holcus lanatus*). Stanovištěm tohoto společenstva jsou ploché úpady se střídavě zamokřovanými a vysychavými půdami typu glej-pseudoglej. Dosud pěkné porosty tohoto typu jsou zachovány na rybníčné ploše mezi Šeberovem a Hrnčíři. Vedle již jmenovaných druhů lze v tomto lučním komplexu nalézt i vzácné druhy: vrba plazivá (*Salix repens* subsp. *rosmarinifolia*), řebříček bertrám (*Achillea ptarmica*), tužebník šestiplátečný (*Filipendula vulgaris*), koromáč olešníkový (*Silaum silaus*) aj.

3. Čerstvě vlhké louky (*Arrhenatheretalia* PAWLOWSKI 1928)

Většinou druhově bohaté louky s druhovým složením rozrůzněným podle množství živin a bází v půdě. Typickým zástupcem této skupiny jsou ovsíkové louky (*Arrhenatheretum elatioris* BRAUN 1915). Ráz porostů určují vyšší trávy – hlavně ovsík vyvýšený (*Arrhenatherum elatius*), trojštět žlutavý (*Trisetum flavescens*), srha laločnatá (*Dactylis glomerata*). Dosti hojně bývají zastoupeny i středně vysoké druhy kostřava červená (*Festuca rubra*), lipnice úzkolistá (*Poa angustifolia*). Charakteristickým znakem je přítomnost řady květnatých bylin, jako je zvonek

rozkladitý (*Campanula patula*), knotovka rolní (*Knautia arvensis*), kozí brada východní (*Tragopogon orientalis*) aj. Podle stupně vlhkosti se vytvářejí různé formy společenstva – na nejvlhčích místech, v údolích toků bývá ovsíková louka s hojnou psárkou luční (*Alopecurus pratensis*), kakostem lučním (*Geranium pratense*) a bolševníkem (*Heracleum sphondylium*). Takové louky jsou dosud hojné v údolí Botiče, Rokytky, ale i v údolí Berounky a Vltavy. Naopak na výsušných půdách, hlavně na vápencovém podkladu, přistupuje k ovsíkovým loukám řada suchomilných a teplomilných druhů – šalvěj luční (*Salvia pratensis*), čičorka pestrá (*Coronilla varia*), bedrník obecný (*Pimpinella saxifraga*), jitrocel prostřední (*Plantago media*), pryskyřník hlíznatý (*Ranunculus bulbosus*) aj. Takové louky jsou běžné na slunných stráních, např. v okolí Radotína a Chuchle, na severozápadním okraji Prahy kolem Dolních Chaber aj.

Pokud jsou louky na čerstvě vlhkých stanovištích častěji koseny (parkové plochy), ustupují vzrůstavé druhy trav a bylin a šíří se nižší plazivé a dobře obrůstavé druhy, např. jilek vytrvalý (*Lolium perenne*), kostřava červená (*Festuca rubra*), jetel plazivý (*Trifolium repens*), řebříček obecný (*Achillea millefolium*). Vznikají porosty ze skupiny pohánkových porostů (*Cynosurion* TÜXEN 1947), obdobné strukturou i druhovým složením pastvinám. Tohoto typu je většina parkových trávníků ve vnitřní Praze. Kde je častá seč doplněna, nebo i zcela nahrazena intenzivním sešlapáváním, vznikají druhově chudé jílkové trávníky (*Lolio-Plantaginietum majoris* BEGER 1930), ve kterých bývá vedle jílku pravidelně lipnice luční (*Poa pratensis*), jitrocel vyšší (*Plantago major*), jetel plazivý (*Trifolium repens*) a smetánka lékařská (*Taraxacum officinale*).

4. Suché louky (*Brometalia erecti* BRAUN-BLANQUET 1936)

Druhově bohaté porosty nízkých trav a bylin s hojnou kostřavou žlábkovanou (*Festuca rupicola*), sveřepem vzpřímeným (*Bromus erectus*), lipnicí úzkolistou (*Poa angustifolia*), smělkem jehlancovitým (*Koeleria pyramidata*). K nim se druží hojně prysec chvojka (*Euphorbia cyparissias*), jahodník trávnice (*Fragaria viridis*), toten menší (*Sanguisorba minor*) aj.

Tyto porosty osídlují mělké výsušné půdy zejména na slunných, horních částech údolních svahů nad Vltavou a pražskými potoky. Jen ojediněle se dosud kosí. Dříve byly využívány hlavně jako ovčí pastviny. Pěkné porosty tohoto typu jsou např. na vltavských stráních (Zbraslav, Podbaba), v údolí Rokytky (Hájek), Pitkovického a Radotínského potoka a v Prokopském údolí.

Pro úsporu místa jsou latinská jména rostlin uváděna bez autorských zkratk a nomenklatura je upravena podle

EHRENDORFER F., ed. (1973): Liste der Gefäßpflanzen Mitteleuropas. – Stuttgart.

Česká jména rostlin jsou upravena podle

DOSTÁL J. (1958): Klíč k úplné květeně ČSR. – NČSAV, Praha.

ДЕНИСА БЛАЖКОВА

Луговые сообщества Праги

Луга Большой Праги дифференцируются по местообитанию и по способу их использования. Их количество зависит от геологических, климатических и фитогеографических условий отдельных районов Праги.

В целом можно выделить 4 группы лугов:

1. Тростниковые луга (*Phragmiti-Magnocaricetea* Klika 1941) с доминирующими *Phragmites australis*, *Carex gracilis* или *Carex acutiformis* и *Phalaris arundinacea*. Почти чистые заросли тростника в настоящее время часто образуются из сырых лугов с *Cirsium oleraceum*, которые перестали обрабатывать.
2. Сырые луга (*Molinietalia* W. Kocsh 1926) представлены главным образом сообществами бодяка, расположенными в долинах ручьев. Редко отмечаются луга группы *Molinion* W. Kocsh 1926, лисохвостниковые и пойменные.
3. Влажные луга (*Arrhenatheretalia* Pawlowski 1928), которые представлены разными формами лугов *Arrhenatheretum elatioris* Braun 1915, отличающимися по степени влажности.
4. Сухие луга (*Brometalia erecti* Braun-Blanquet 1936) с преобладанием видов мелкобелых злаков, главным образом *Festuca rupicola* и *Bromus erectus*.

ТЕКСТЫ К ИЗОБРАЖЕНИЯМ

125. Камышовые луга в Шарецкой долине

126. Крупноосоковые заросли (*Caricetum acutiformis*) на сыром лугу в Стодулках.

127. Луговые заросли в Драганьской долине на севере Праги.

DENISA BLAŽKOVÁ

Die Wiesengesellschaften von Prag

Die Wiesen von Prag unterscheiden sich in erster Reihe durch ihren Standort und die Bewirtschaftung. Ihr Vorkommen ist von den vorhandenen geologischen, klimatischen und phytogeographischen Bedingungen abhängig. Man kann vier Wiesengruppen unterscheiden:

1. Nasswiesen (*Phragmiti-Magnocaricetea* KLIKA 1941) mit überwiegenden *Phragmites australis*, *Carex gracilis*, bzw. *Carex acutiformis* und *Phalaris arundinacea*. Fast reine Röhrichtbestände entwickeln sich oft erst in der Gegenwart aus feuchten, heute bereits unbewirtschafteten Kohldistelwiesen.
2. Feuchtwiesen (*Molinietalia* w. KÖCH 1926) sind vor allem in Gestalt von Kohldistelwiesen vertreten. Viel seltener sind die Blaugrasswiesen, natürliche Fuchsschwanzwiesen und Hochstaudenbestände zu sehen.
3. Frischwiesen (*Arrhenatheretalia* PAWLOWSKI 1928) sind hauptsächlich durch verschiedene Formen von Glatthaferwiesen repräsentiert. Betretene Flächen nehmen Trittgemeinschaften ein.
4. Trockene Wiesen (*Brometalia erecti* BRAUN-BLANQUET 1936) mit überwiegend niederwüchsigen Gräsern, vornehmlich *Festuca rupicola* und *Bromus erectus*.

ERLÄUTERUNGEN ZU DEN ABBILDUNGEN

125. Schilfwiesen im Šárka-Tal

126. Hochhalmige Riedgrasbestände (*Caricetum acutiformis*) im Quellgebiet in Stodůlky

127. Wiesenbestände im Drahaň-Tal im Norden von Prag